

הרב שלמה-משה עמאר

מוות מוחי והשתלות לב וכבד

ראשי פרקים

- א. מות המוח
 1. אבר שאין הדם זורם בו נחשב אבר מת
 2. אבר שהנשמה תלויה בו
 3. אדם טרפה שניתן לרפאותו
 ב. האם אדם טרפה נחשב כמת?
 ג. מות מוחי
 1. מות המוח כמוהו כהותו ראשו
2. האם השתלת לב 'הורגת' את המושלת?
 3. המוח משכן הדעת
 ד. קשרי מח-ריאות-לב
 ה. היש צורך להאריך חיי מוות מותי?
 ו. קבלת אבר שנלקח בדרך שיש בה חשש רציחה

א. מות המוח

1. אבר שאין הדם זורם בו נחשב אבר מת
 כת"ר¹ דן בספרו החשוב עקבי-הצאן (סי לו) בגדרי גברא קטילא, ובתוה"ד דן גם לענין מוות מוחי. ושם (באות ד) כתב דעיקר חיות האדם הוא שדמיו זורמים בעורקים, וכפשטא דקרא "כי הדם הוא הנפש". ובאות ה הביא דברי האגרות-משה (או"ח ח"א סי' ח) שאבר שלא זורם בו דם, ובאופן שא"א לחזור, אותו אבר חשוב מת, כנקטע לגמרי מהגוף. וחיליה מע"ז (ה,ב):
 א"ר אלעזר: מנין למחוסר אבר דאסור לבני נח? (רש"י להקריב לגבוה, ודומיא דקרבתות שנהגו אבותיהם לגבוה נהגו הן לע"ז שלהן) דכתיב "ומכל החי מכל בשר שנים מכל" - אמרה תורה: הבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה.
 ובקידושין (כד,ב) תנא "תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעוף - יכול יבשה גפה, נקטעה רגלה, נחטטה עינה? ת"ל מן העוף ולא כל העוף." נמצא דדין יבשה גפה כדין נקטעה רגלה, ומשמע להדיא דאבר יבש הריחו כחסר.
 והביא דלפ"ז פסק הרמ"פ באגרות-משה באדם שיבשה ידו השמאלית יבשות גמורה, שאפילו תינקב לא תוציא דם כלל, והעידו הרופאים שאותה יד תתחיל להסריח למרות שעדיין מחוברת לגוף, אין יוצאין ידי חובת תפילין בהנחה על יד זו. אבל אם לא יבשה ממש, רק נשתתקה ועדיין הדם זורם בה, ס"ל לרמ"פ דחשיבא ידו לכל דבר, וחלק על מי שלא סבר כן. והוסיף כת"ר שגם באבני-נזר חילק בין נשתתקה לבין יבשה ידו.
 על פי הנחה זו, שאבר שהדם לא זורם בו כלל נחשב למת, דן כת"ר (עקבי-הצאן שם אות ו) בענין מות מוחי, שלמיטב ידיעת הרופאים נפסק זרם הדם אל המוח באופן סופי, ולפי האגרו"מ הנ"ל חשיב המוח כאבר מת.

1. קוצר ועובד ע"י המערכת מתוך תשובה לרב צבי שכטר, ראש ישיבה-יוניברסיטי בניו יורק, מטי' בתמוז תש"ע.

2. אבר שהנשמה תלויה בו

והוסיף, דהנה מצאנו בתלמוד על כמה אברים שהנשמה תלויה בהם. והביא מהרמב"ם בפי' המשניות בערכין (פ"ה מ"ג) וביד-החזקה (ה' ערכין ריש פ"ב) שכתב: "ערך חצי כבדי או חצי לבי עלי - נותן ערך כולו." ובהל' מעשה הקרבנות (טו, ב): "האומר לבה או ראשה של זו עולה - הואיל ודבר שהנשמה תלויה בו, הוא כולה עולה."

נמצאנו למדים שיש לפחות שלשה אברים הנחשבים כאבר שהנשמה תלויה בו; מוח לב כבד (ר"ת: מל"ד).

והנה כת"ר חקר שם האם קביעה זו, על ג' אברים אלו שהנשמה תלויה בהם, היא הלכה למשה מסיני, או שחז"ל קבעו עפ"י דעת רופאים שהיו בזמנם. ונפקא מינה אם יכולים לשנות קביעה זו עפ"י רופאי זמננו.

ויש לי להעיר שתי הערות על חקירתו זו;

(א) לענ"ד חז"ל לא קבעו שרק שלשת אברים אלו הנשמה תלויה בהם, אלא כוונתם לומר שכל אבר שהנשמה תלויה בו משפיע על כל גוף האדם. לכן, כשמקדיש אבר כזה - פושטת הקדושה בכל גופו. וכשאומר ערך אבר זה עלי, והוא אבר שהנשמה תלויה בו, הוי כאומר ערך כולי. ורק לדוגמא נקטו שני אברים - הראש והכבד, ולגירסת הרמב"ם: הראש והלב. ופשיטא שאם יאמר ערך ריאותי עלי, חשוב אבר שהנשמה תלויה בו. ואם יקדיש כלי העיכול של הבהמה, תתפשט הקדושה בכולה. ומפורש להדיא בתוספתא שזכר שם ראש וכבד, והוסיפו: "זה הכלל: כל דבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה נזיר", והיינו שתולה נזירותו באחד מהם, הרי זה נזיר. ויש להוכיח זאת ממקומות נוספים. לפי"ז אין מקום כלל לחקירה האם אברים אלו הם הלמ"ס או עפ"י רופאים, דמעולם לא קבעו חז"ל באלו אברים הנשמה תלויה, ויש הרבה אברים שבלעדיהם אין חיות.

(ב) עוד יש להעיר על מש"כ שאם אין זו הלכה למשה מסיני אפשר דניתן לקבוע אחרת עפ"י רופאי זמננו. ולהלן שם כתב עפ"י החזו"א ביו"ד (ה, ג) על מה שאמרו בגמ' (ע"ז ט, א) דתנא דבי אליהו ששת אלפים הוי עלמא - שני אלפים תהו, שני אלפים תורה, ושני אלפים ימות המשיח. והביא הסבר המהרש"א, דאין הכוונה שבימות המשיח אין תורה ח"ו, אלא שבשני אלפים האחרונים מלבד התורה הם ג"כ תקופת ימות המשיח. אך החזו"א ביאר בענין אחר, שכל ההלכות נקבעו בשני האלפים האמצעיים, ואז נקבעו גם הלכות טרפות לדורות. והסיק כת"ר דלהסבר זה אין אפשרות לשנות קביעת חז"ל עפ"י רופאי זמננו, גם אם קביעתם היתה על פי רופאים.

מסקנת דברי כת"ר היא שלדעת החזו"א גם בנוגע לקביעת רגע המוות לא נוכל לשנות, ועלינו לדקדק מה היתה קביעת חכמי התלמוד בהגדרת חיים ומוות. אך לפי מה שכתבתי לא כך הם פני הדברים, שהרי מעולם לא קבעו חז"ל באלו אברים הנשמה תלויה. וכל מה שקבעו הוא שכל אבר שאם ינטל או ינקב הוא טרפה הרי זה אבר שהנשמה תלויה בו לערכין, להתפשטות קדושה בכל הגוף, למכירה לגוי לפטור מבכורה ולנזירות.

3. אדם טרפה שניתן לרפאותו

החזו"א שם (ס"ק א) דן בקשר לשיוך דיני הטריפות לבני אדם, ומתי מעידין עליו להתיר את אשתו. ובסוף ס"ק ב כתב:

ומ"ש שאם העלו ממנו אבר שינטל מן החי וימות מעידין להשיא את אשתו, כל חד כדיניה. שאם הוא אבר שמת מיד, כגון לב וכיוצא"ב, משיאין מיד. ואם של טרפות - אחר י"ב חדש.

ובס"ק ג כתב: "מיהו שאר טרפות לא ידענו באדם, וכמ"ש הרמב"ן, ופי' האחרונים ז"ל דאדם מקבל רפואה יותר מבהמה." וכתב דאדם ובהמה שוים - היינו בלא רפואה, אבל ע"י רפואות יכול אדם לחיות. ומעשים בכל יום שמנתחים הרופאים במעיים ומתרפא וחי רגיל. לכן נפל בבירא דין עדות בשאר טרפות להתיר אשה בימינו. ואפילו נחתך מהארכובה ולמעלה אין מעידין, שהרי הרופאים חותכים וחיים.

עוד הוסיף החזו"א שלא רק התגלות סמי הרפואה נתחדשו בזמננו, אלא יש גם שינוי בגוף כמו מיעוט הדם, שהראשונים הוצרכו להקזה ולאחרונים היא סכנה. כן שינוי האקלימים ושאר עניני הטבע, וציין לגמרות בזה. והוסיף דאפשר שהניתוחים של זמננו לא היו מועילים בימים הראשונים.

העולה מדברי החזו"א הוא, שדיני הטרפות לאסור בהמה, חיה ועוף נקבעו ע"י חז"ל ואין רשות לשנות. אבל לגבי האדם, להעיד ולהתיר את אשתו, נשתנו הטבעים והאקלימים. על כן אי אפשר להעיד להשיא את אשתו של הטרפה. וא"כ שני דברים יש כאן: (א) שבטרפות בע"ח אין שינוי, וזה מבואר ברמב"ם הל' שחיטה בפירוש, ובה לא חידש החזו"א דבר; (ב) כל חידושו הוא לגבי אדם, דבזמן הזה יש שינויים הן מצד הרפואות והן מצד האקלים, ואין להעיד על אשת טרפה שהוא מת.

מכל מקום, מה שקבעו חז"ל שדין אבר שהנשמה תלויה בו הריהו ככל הגוף כולו, בזה לא חל שינוי גם בימינו. ולאור מה שנאמר לעיל, שכל הטרפות נקראים אבר שהנשמה תלויה בו, גם בזה אין שינוי. ומי שיאמר דמי אבר פלוני, או ערכו עלי, או יקדיש אבר של בהמה לעולה, והוא אחד האברים שאם ינטל הרי הוא טרפה, חייב לשלם ערך או דמי כל גופו, והקדושה מתפשטת בכל אותה בהמה.

ב. האם אדם טרפה נחשב כמת?

אמנם קביעת רגע המוות אינה שייכת לכל הדינים הללו. פשוט וברור שגם אדם טרפה דינו כאיש שלם לכל הדינים, מלבד לעונש מוות דחשיב גברא קטילא, ואכמ"ל. ואם ינטל אחד מהאברים, או יתייבש יובש גמור שאין הדם זורם בו כלל שחשוב כניטל, לכל היותר הוא אדם טרפה, אך לא מת. וטרפה נחשב חי לכל דבר וענין, שהרי אפילו שחטו בו שני סימנים ורמו לכתוב ולתת גט לאשתו, הרי אלו יכתבו ויתנו, והיא מגורשת (גיטין ע,ב).

וא"כ, כל האברים שנעשה בהם טרפה, גם אם יתייבשו לגמרי ואפילו ינטלו מן הגוף, אעפ"י שהוא טרפה מ"מ הוא חי גמור. ואיני רואה שום קשר בין מצב זה ובין קביעת רגע המוות.

רק באבר אחד, והוא הראש, אם נכרת רח"ל, תיכף מיקרי מת, ומטמא באהל אפילו אם עודנו רץ ברגליו. וזה מבואר במשנה (אהלות א,י) וכן פסק הרמב"ם. והחכם-צבי מוסיף על זה גם הלב, שאם ניטל, תיכף נקרא שמו מת, וחלק עליו המשכנות-יעקב (יו"ד סס"י, מובא בפ"ת סי' מ) שהוכיח מהירושלמי לענין מה שנאמר במשנה (ע"ז כט,ב) דעורות לבובים אסורים בהנאה, ופירש"י שקורעין נגד הלב ומוציאין הלב דרך הנקב בשביל ע"ז. ושאלו בירושלמי: הרי בהמה חיה לא נאסרת? ותירצו דע"י המעשה לע"ז נאסרת. ולמדו מזה לשחוט בה סימן אחד שנאסרת. והמשכנו"י למד מזה שגם בניטל הלב לא חשיבא מתה אלא טרפה, ועל כן למדו מזה לנשחט סימן אחד שגם הוא טרפה. ובע"כ שגם בניטל הלב עדיין נקראת חיה ודלא כח"צ. וכ"י החלקת-יואב (יו"ד סי' כ).

ובאותו זמן חקר כת"ר לענין בע"ח שמיתת אבר בודד תלויה בהפסקת זרימת הדם לאותו אבר, האם זה אפילו במות אחד מן האברים שהנשמה תלויה בהם (לשיטתו הם מוח לב כבד), או דבעינן מות כולם או רוב אברים אלו. וכתב שבנקודה זו נחלקו החכמים - צבי והחולקים עליו, דלדעתם לא די במיתת אבר אחד שהנשמה תלויה בו. והסיק כת"ר לניד"ד, במות המוח וכאשר שאר האברים עדיין חיים מכוח מירוח הדם שעדיין פועל בהם, דדוקא אם נצרף דעת האגרו"מ עם דעת החכ"צ יש לקבוע שהבע"ח כמת. אך אם לא נקבל הנחת האגרו"מ, או שנתפוס כהמשכנו"י (דבעי שימותו כל האברים שהנשמה תלויה בהם או רובם) אז א"א לקבוע עוד שהבע"ח כמת.

עוד העיר דלהנ"ל גם במת פְּבָדו לבד, שניטל או נעשה יבש ולא זורם בו דם, אם נצרף דעת האג"מ לדעת החכ"צ הריהו נחשב מת, שהרי גם הכבד הוא אבר שהנשמה תלויה בו. ויצא חידוש גדול, שאדם כזה אפי' מהלך ומדבר דינו כמת, ואינו יכול לפטור את אשתו בגט. ומסיק כת"ר דכמו שקשה בעיני בני אדם לקבל חידוש כזה לענין הכבד, כמו"כ יקשה לקבל את החידוש שמות המוח מספיק לקבוע את מות האדם בכללותו.

וכבר הוכחתי לעיל שכל הטרפות נקראים אברים שהנשמה תלויה בהם, ועל פי חידושו יצא שכל אדם שניקב אחד מאבריו הפנימיים שנעשה בו טרפה, לדעת החכ"צ חשיב כמת, או אם נתיבש עד שאין הדם זורם בו, ייחשב כמת. ועצם ההשוואה בין מיתת הכבד או נטילתו לנטילת הלב, אינה נכונה. אלא על כורחך שאין להשוותו לכריתת הראש או למיתת המוח, שרק בהם נחשב כמת.

ובכלל, מה שכתב דלדעת החכמים צבי חשיב מת בכל אבר שהנשמה תלויה בו לא דק, דהחכמים צבי חידש רק ב'לב' בלבד, ודימה זאת להותו ראשו. וכבר כתבתי שענין אברים שהנשמה תלויה בהם דחשיבי טרפה, היינו לענין התפשטות הקדושה בכל הגוף וכיו"ב, ולא להגדרת רגע המוות, דגם אחר מיתת כל אבריו עדיין יש לטריפה דין חי. והענין הוא דבהותו ראשו בודאי חשוב מת, גם אם הוא רץ ומתנועע ומפרכס, ואפילו יש לו נשימה עדיין, כבר הוא מת מיד בהתזת ראשו, ומטמא מיד באהל, וכל דיני מת בו. והוא מפורש במשנה (אהלות פ"א סוף משנה ו): הותזו ראשיהם אעפ"י שמפרכסים טמאים, כגון זב הלטאה שהיא מפרכסת. וכן פירש הרמב"ם. והחכ"צ סובר שגם הלב הוא לא רק אבר שהנשמה תלויה בו, אלא הוא אבר שאי אפשר לחיות בלעדיו כלל אפילו רגע כמימריה, וכמפורש בדבריו באר היטב.

ג. מות מוחי

1. מות המוח כמוהו כהותו ראשו

הטעם להחשיב מיתת המוח למיתה גמורה הוא, דחשבינן ליה כאילו הותו ראשו, דאין עוד זרימת דם למוח, ולא חמצן וגם לא אותות חשמליים. וכשמתברר כל זה היטב ע"י בדיקות מדוקדקות, שנערכות ע"י מכונות מיוחדות ואמינות, אז נחשב כמו נכרת הראש רח"ל, ודינו כמת גמור. ולא מתחשבים בזרימת הדם והחמצן בשאר חלקי גופו, שאין זו חיות אלא דברים מלאכותיים שנעשים ע"י הרספירטור (מכשיר להנשמה מלאכותית). וכבר הוכיחו בבירור גמור ע"י ניסוי שגם כשכרתו ראש כבשה לגמרי, המשיך הדם והחמצן לזרום בכל אברי הגוף ע"י הרספירטור משך כ-40 דקות, וגם יילדו אותה ולד חי.

כשנפגשו, הקשה כת"ר על זה, דשמא אין הכי נמי, זה שהאברים פעילים והדם זורם בהם והם מלאים חמצן, והם חמים ככל האדם, גם באופן מלאכותי, שמא זה נחשב חי? והשבת, דכיון דקיי"ל שהותו ראשו מיד נקרא מת ומטמא באהל ובמגע, וזה מוסכם מהמשנה ומכל הפוסקים, א"כ כל שנכרת ראשו מת הוא, ומעשה המכונה אינו חיות

ממש, אלא כאילו מנענע אברים מן המת. ומה שולד הכבשה נשאר חי, גם זה לא מראה על חיות, אלא שהגוף משמש לולד כמו אינקובטור שנותנים בו חמצן. ה"נ מזרימים חמצן בצורה מלאכותית, וגם מפעילים את הריאות ושאר אברים, אבל אין זו חיות.

דעת החכ"צ היא שגם הלב דינו כמו הראש, ועל ענין הלב חלקו עליו המשכנות-יעקב ועוד, אך אין לכלול בזה עוד אברים אחרים בשום פנים שבעולם, ולהחשיבו כמת כשפסקה חיותם.

2. האם השתלת לב 'הורגת' את המושלת?

עוד כתב כ"ר בעקבי-הצאן (שם אות ח) שאין הגדרה ברורה מה זה גוסס, ויש נפקא מינה לכהן, דביו"ד (סי' שע) הובאה דעת ראשונים החוששים למי"ד שהכהן מוזהר מליכנס לאהל שיש בו גוסס, אעפ"י שדינו כחי לכל דבריו. והביא דעת האגרו"מ (חיו"מ ח"א סי' סא) שגוסס הוא שכבר התחיל בו ענין המיתה. וכתב דלדעת המשכנות-יעקב ניתן להגדיר שאם פסקה החיות מאחד האברים שהנשמה תלויה בו שפיר י"ל שכבר התחיל שעת מיתה ודינו כגוסס, ואין דינו כמת עד שימותו כל האברים שהנשמה תלויה בהם (או ברובם). ומש"כ זאת לדעת המשכנו"י, בא לאפוקי מהחכ"צ שלדעתו אפילו מת רק אחד מהאברים שהנשמה תלויה בהם כבר חשיב מת ולא גוסס. והנה כבר ביררתי לעיל שהחכ"צ לא דיבר אלא ב'לב' לבד, שמחשיבו כריתת הראש, אבל בשאר האברים מודה דאין שייכות בין מיתת אברים אפילו שהנשמה תלויה בהם ובין מיתה.

וגם לדעת המשכנו"י אין הדין כמי"ש, שאם ימותו האברים שהנשמה תלויה בהם או ברובם חשיב מת. ולא היא, אלא גם אם ימותו כולם, כל זמן שהוא נושם מיקרי חי, דלא גרע ממגוייד ונשחטו בו שני הסימנים.

ושם (באות ט) דן על השתלות כבד ולב שעושים בזמן זה ברוב הצלחה, דהנה לצד דהסרת אחד האברים הללו חשיב כמת, נמצא שעברו הרופאים על איסור רציחה בעצם הסרת הלב מהחולה המושלת או הסרת כבדו, כדי להחליפם. ויש להעיר בזה, דבכבד לית מאן דאמר שיקרא מת בהסרתו, וכמו שנתבאר לעיל. ורק בלב דעת החכ"צ דחשיב מת, אך גם לדידו י"ל דיודה להתיר בזה, דלא אמרינן דחשיב מת מיד אלא כשמוציא את הלב בלי שום הכנה ראויה. אבל המנתחים יש להם כלים ומכונות מיוחדות שמחזיקים את האדם במצב של חיים, ותיכף ומיד מחברים לו הלב החדש, ורובם הגדול שבים לחיים מלאים, וא"כ איך שייך לומר שהם רוצחים? ואדרבה, מכיון שהאדם מתרפא והולך על רגליו ובודאי דמותו, דיש בזה גם פקוח נפש, וכדלהלן.

ואין לומר שגם במיתת המוח הרי האדם מחובר למכונה והדם והחמצן זורמים בכל גופו, דשאני התם שהמוח מת ואי אפשר להחליפו, ואין לו תקנה לעולם, והוי ממש כהותז ראשו. ועוד דבמיתת גזע המוח מפסיק לנשום נשימה עצמאית ולא הדר בריא לעולם. אבל בתהליך השתלת כבד או לב ממשיכה החיות, וכשמחברים הלב חי בעצמו ברצות ה', ולא דמו זה לזה כלל.

עוד כתב (שם אות י) שקשה להחליט במוות מוחי שדינו כמת בתורת ודאי ולהתיר הסרת אברים מגופו, ולהפסיק פעולת הרספירטור. דהדבר תלוי בשתי מחלוקות שבין גדולי האחרונים - הראשונה, האם דנים על אבר יחידי שמת, שהאדם מת למרות שהדם זורם בשאר הגוף; והשנייה, אם די במיתת אבר אחד מהאברים שהנשמה תלויה בהם כדי לקבוע מות האדם, או בעינין עד שימותו כל האברים שהנשמה תלויה בהם, או ברובם.

והנה כבר כתבתי שאין מיתת המוח דומה לשום אבר אחר שבגוף, ורק בלב לבדו הוא דפליג החכ"צ. ועכ"פ לענין מיתת המוח אם נעשו כל הבדיקות הראויות הנ"ל, שלדעתם של רופאים מומחים ויראי ה', שהם עצמם ת"ח, שאמרו שבה אין עוד שום סיכוי לשוב ולנשום מאליו, ומעולם לא חי אדם אחר דבר זה, וכן הוסיפו שמיד מתחיל המוח להתנפח ולהרקב. הרי זה דומה להותו ראשו שנחשב מת.

ועוד הוסיפו בדיקה של הנשימה, כמו שהיה מקובל בכל הדורות, ורק אחרי זה קובעים שהוא מת. והיו כמה עובדות ושלתתי בכל המקרים רופא יר"ש, ואחר שהביא את התוצאות בפירוט ובבירור גמור, התייעצתי עם שנים מגדולי דורנו המובהקים ביותר בפסקי ההלכה, ויעצנו שלא יוסיפו עוד תרופות ברספירטור, שזה בשב ואל תעשה, וממילא אחר איזה זמן כבר לא מועיל הרספירטור.

3. המוח משכן הדעת

כת"ר כתב (שם אות יא) לדחות דעתו של רופא שאמר סברא פילוסופית, שחיי האדם תלויים בדעתו, שהרי מותר אדם על שאר היצורים הוא יתרון דעה והשכל. על כן כשמת מוחו ואין בו עוד דעה, זה קובע את מותו. בודאי שדברי כת"ר צודקים בזה, ולא רק מכוח ההלכה סברה זו נדחית, שאין לה לא שורש ולא ענף, אלא גם מבחינה פילוסופית אין לזה מקום כלל. אמנם מותר האדם הוא הדעה והדבור, אך אחרי שהאדם הוא תפארת הבריאה, מעתה אין רשות לזלול בו גם אם איבד את דעתו. ואם נקל במות מוחו מפני שאין בו דעת, מלבד שאין זה נכון, הרי יבואו להקל גם במי שנשתבשה דעתו. וק"ו שיקילו במי שנולד בלא דעת, ואין לדבר סוף. ואין לנו אלא מה שהורנו חכמינו, וממנו לא נזוע.

ד. קשרי מח-ריאות-לב

עוד ראיתי מה שנתקשה כבי הרב שם (אות יג) על מה שכתב שהחיות תלויה בזרימת הדם באברים, ואילו ביומא (פה,א) למדו מהפסוק "כל אשר נשמת חיים באפיו", דעיקר חיותא באפיה הוא, היינו בנשימה ולא בדם.

והנה באמת כולו איתנהו במיתת האדם, ואכן הנשימה מורה על חיות או הפסקת החיות. אבל היא גם סיבה שאם מפסיק לנשום לא מתחלף החמצן ואחר זמן קצר הלב מפסיק לפעום. בנשימה שאדם נושם הוא מזרים חמצן אל קרבו, וע"י השאיפה יוצאת דו תחמוצת הפחמן מן הרקמות ונפלטת החוצה. והלב באמת אינו תלוי בנשימה, כי פעילותו היא עצמאית, אלא שאינו יכול לפעול בלא נשימה, שזמן קצר אחר הפסקת הנשימה, כשאין החלפת האויר, גם הלב מפסיק לפעול. וכשהלב מפסיק לפעול, הדם עומד וחדל מלזרום. ואז גם המוח חדל ומת, כי המוח אכן תלוי בלב, שמשפק לו דם וחמצן וכל הנצרך לקיומו, ובמות הלב מיד ימות המוח.

וא"כ אעפ"י שאין הלב תלוי במוח באופן ישיר, מ"מ במות המוח גם הלב מת אחר רגעים אחדים, וזאת משום שהנשימה תלויה בגזע המוח, וכשגזע המוח מת הוא מפסיק לנשום, וזה גורם למות הלב. ע"כ בדור הקודם, לפני למעלה מארבעים שנה, כשהמציאו את הרספירטור, לא היה מקום לדון על מות המוח לבדו, דתיכף למיתת המוח מת גם הלב סמוך אליו ממש. והפסקת הנשימה ועצירת זרימת הדם באו ביחד, או סמוכים מאד. לכן לא דנו על מיתת המוח אלא על מיתת הלב, או הפסקת הנשימה שזה היה ניתן לבדוק בקלות. עפ"י קבעו את המוות בכל הדורות, וגם לא היו כלים וידע לבדוק את מות המוח.

אך מאז שיצאה מכונת ההנשמה לב-ריאות נעשו חדשות בעולם, שאעפ"י שהמוח מת הלב ממשיך לפעום ע"י המכונה שמפעילה את הריאות, ומזרימה חמצן באופן מלאכותי. ממילא הלב ממשיך לפעום שעות, ולפעמים גם ימים לאחר שכבר מת המוח. וזה דבר שלא היה במציאות מעולם. ועל כן לא דנו בזה הפוסקים כלל.

לכן, כשדנו במס' יומא איך בודקים את מי שנפלה עליו מפולת לדעת אם לחלל עליו שבת, אמרו שבודק בחוטמו, דאם הפסיק לנשום הלב לא יעבוד עוד, כיון שאין לו חמצן. והמוח - או שכבר הוכה ומת, וע"כ אינו נושם; ואם לא מת עדיין, הרי תיכף למיתת הלב ימות גם המוח, שאינו יכול לחיות בלא הדם והחמצן שמספק לו הלב. ובאמת באותו רגע גם זרימת הדם פוסקת וכל האברים מתים ברגעים אחדים. ומ"ש הרמב"ם (הל' אבל ד,ה), שצריך לשהות מעט אחר שהפסיק לנשום, הוא כדי להיות בטוחים שאכן הפסיק את הנשימה לגמרי ואין זו עצירה רגעית ממכה, מחנק או הלם. ואחר שהוברר שאינו נושם כלל, קובעים את מותו.

העולה מכאן שהפסקת הנשימה היא עצמה מיתה, וזה יכול לקרות מכמה כיוונים - או ממיתת גזע המוח, או מחניקה, או ממכה בריאות ששוברת ודורסת אותם, או מהפסקת פעולת הלב ועוד, רח"ל מכולן. ובכל אחת מהן התוצאה מסתיימת במוות. אך יש בנשימה גם ראייה ואות שהאדם מת, שבכל סיבה למיתה הוא לא ינשום עוד. וזו הבדיקה הניתנת ליבדק ביד כל אדם, אפילו אינו מיומן כלל.

ה. היש צורך להאריך חיי מוות מותי?

עוד ראיתי שכתב שם (אות יד) שהיה נראה לו פשוט במי שמת מוחו, שאין חיוב להאריך את חייו. ואילו בקריינא דאיגרתא (מהסטיפלער זצ"ל, סי' קץ) כתב דכל מה שאפשר להאריך חיי החולה, אפי' בחיי שעה, צריכים לעשות. והעיר כת"ר מיו"ד (סי' שלט) דמותר להסיר דבר המונע פטירת החולה כשמתייסר הרבה, ורק מעשה בגופו אסור. א"כ, בשב ואל תעשה לכאורה אין בו איסור.

ורק זאת אעיר דיש לחלק בין להאריך חיים, ובין להאריך בנשימות מלאכותיות שאין בהם חיות כלל. דאם אכן מת הוא, ומחברו למכונת ההנשמה, לא מיקרי מאריך חייו.

ולמעשה יש למצוא איזון ראוי לקיים דברי האגרו"מ (חו"מ ח"ב עמ' ד"ש) וכן עוד שם (תחילת סי' עד ותחילת סי' עה) דאם אין הרופאים יודעים לרפאות באיזה מצב, ורק יכולים להאריך מעט את חייו כמו שהן ביסורים, צריך לשאול לחולה - אם רוצה ברפואה זו, יתנו לו; ואם אינו רוצה חיי יסורים אלו, לא יתנו לו סמי רפואה זו. ומנגד מש"כ בנשמת-אברהם (יו"ד שלט, ד) בשם הגרשז"א זצ"ל לחלק בין טיפולים שיגרתיים ובין טיפולים שמחוץ לשיגרה. ומ"מ, כל זה הוא באדם חי, ולא בחיי מכונה לאחר שמת, שאין בה שום חיות כלל, וכנ"ל.

ו. קבלת אבר שנלקח בדרך שיש בה חשש רציחה

בסוף דבריו שם (אות טו) דן בלב שהוסר ממי שמוחו מת - אם נחשיבהו כמת, ודאי מותר להשתמש בלב זה להציל חולה, דהוה ליה פיקוח נפש. אבל אם מות מוחי חשוב כגוסס, א"כ הסרת לבו הויא רציחה, ויש להסתפק אם רשאי חולה אחר להשתמש בלב זה. יש מחכמי הדור הטוענים להתיר, משום שיש לרופאים רשימה של מועמדים להשתלה, ובין כה וכה יסירו מזה את לבו. ואם יסרב חולה אחד לקבלו, הם לא יימנעו מהוצאת הלב, ואין בהסכמה לקבלת הלב אפי' גרם רציחה.

וכת"ר העיר ע"ז מהרמב"ם בהל' יסודי התורה (ה,ה) בדין אמרו הגוים תנו לנו אחד מכם וכו', יהרגו כולם ולא ימסרו נפש אחת מישראל. והכסף-משנה הקשה בשם הרמ"ך דהטעם דאמרינן בשפיכות דמים יהרג ואל יעבור הוא משום מאי חזית דדמא דידך סומק טפי, אבל כאן מה יועיל שיהרגו כולם וגם הוא יהרג? והכס"מ תירץ, דכיון דהקיש הכתוב נערה מאורסה לרוצח ילפינן שגם כשאין סברא זו, אמרינן יהרג ואל יעבור.

וכתב כת"ר דעפ"ז אפשר להבין פלוגתא דרבי עקיבא ובן פטורא בב"מ (סב,א) בשנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים, דבן פטורא אמר ישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד במיתת חברו, עד שבא ר"ע ולימד "וחי אחיך עמך" - חייך קודמין לחיי חברך. וכתב בשם מורו הגר"ד הלוי סולוביצ'יק בשם הגר"ח שגם ר"ע מודה לבן פטורא שאסור להחיות עצמו ע"י מיתת חברו, אלא דהכא שאני שהקיתון היה שייך לאחד, וא"כ חיייו לא היו בסכנה, ונמצא שלא החיה עצמו במות חברו. אבל אם הקיתון היה של הפקר, יודה ר"ע שישתו שניהם וימותו שניהם, דאם ישתה אחד נמצא שמתו שניהם עצמו במיתת חברו. ומכאן כתב כת"ר דה"ה בזה, שאם נחשיב מות מוחו של התורם רק כגוסס, נמצא שזה שמקבל את לבו מחיה עצמו במות חברו, ואולי זה אסור גם לר' עקיבא.

ואחר המחילה יש מקום לחלק ולומר, דשם המים מונחים לפניהם, וגם הסכנה אורבת לשניהם, והשאלה מי ישתה ומי ימות. בזה חידש הגר"ח מבריסק שאם המים הם הפקר גם ר"ע מודה שישתו יחד וירחם ה'. ובענייננו אם ישאלו את החולה המושגל האם להוציא לבו של חולה אחר גוסס שהוא ספק חי, כדי להחיותו, צריך להשיב להם שאינו חפץ להחיות עצמו במיתת חברו ושאינו דוחים נפש מפני נפש, חיים מועטים מאד. אבל אם כבר הוציאו את הלב, והחולה 'התורם' כבר מת, ולפנינו לב שיכול להציל חיים, ומדובר לפי המציאות הידועה שגם אלמלא החולה שלפנינו היו מוציאים את הלב ומשתילים למישהו אחר. והנה עתה הציעו את הלב לאיש הזה כי הגיע תורו, למה ידחה את הצלת חיי משום שהם עשו שלא כהוגן? והרי הם אינם עושים זאת כדרך רוצחים, אלא הם רופאים המתנהגים לפי דרכם ולימודם, או לפי חוק אותה מדינה - כל כהאי גוונא נלע"ד שצדקו חכמי הדור שהתירו, ומצד חידושו של הגר"ח אין כאן בית מיחוש.

אכן, כל זה לפי שיטת כת"ר שסובר שמיתת המוח לא חשיב מת אלא גוסס. אבל באמת אם המוח מת לגמרי, ואם אכן נעשו כל הבדיקות הנדרשות והוברר שהוא מת, וגם הוספתי לדרוש שיבדקו ענין הנשימה שאינו נושם כלל מצד עצמו - בזה מותר בלא פקפוק. והחולה המושגל יבקש הוא ומשפחתו שיעשו את כל הבדיקות בקפידא, וגם יפסיקו את מכונת ההנשמה ויבדקו בבירור גמור שאינו נושם כלל מצד עצמו, רק אז יכולים להשיב המכונה לפעולה כדי לשמור על חיות האבר, הלב או הכבד, שיהיה ראוי להחיות אחר ולהקימו מחוליו. ולה' הישועה.

זה הנראה לעניות דעתי, וה' יאיר עינינו ויחננו ויברכנו סלה.